

Kağıt ve endüstriyel üretim sebebiyle ormanların tamamen tükeneceği gerçeğinden hareket eden TEMA, orman tarımına başlıyor. Evliya Çelebi'nin ünlü Seyahatname'sinde Türkiye'nin ormanlarıyla ilgili olarak, **"Kapalıçarşı'dan bir sincap kaçıp bir ağaca çıksa, ayağı yere değmeden Urfa'ya kadar gider"** şeklinde bir benzetme yapılır.

Çelebi'nin hadiseleri biraz abarttığı doğru da olsa bu benzetme, bir zamanlar Anadolu'nun ne kadar geniş ormanlarla kaplı olduğunu anlatıyor. Oysa bugün İstanbul'dan Urfa'ya yaptığınız yolculukta sadece Bolu civarında ormana rastlanabiliyor. Tabii gördükleriniz de "doğal orman" olarak kabul edilen, başka bir ifadeyle kereste ya da endüstriyel üretime müsait olmayan ormanlar. Maymunun hiç yere ayak basmadan Urfa'ya gittiği ormanların nereye kaybolduğu ise meçhul.

Biyolojik zenginlik açısından, AB'ye girdiğinde, Avrupa kıtasının zenginliğini ikiye katlayacak

olan Türkiye, bugün tüm dünyayla aynı tehdidi yaşıyor: Doğal ormanların yok olma tehlikesi. Dünyada odun ihtiyacı arttıkça, ağaç kıyımları had safhaya ulaşıyor. Çünkü, günümüz teknolojileriyle odunun yerine başka bir hammadde konulamıyor. Çelik, plastik ve alüminyum ise 6-120 kat daha fazla enerji gerektiriyor. İnsan eliyle yapılamayan doğal ormanlar da bu sebepten tehlikeye giriyor. TEMA Vakfı, gelecekte muhtemel ağaç kıyımlarını önlemek ve doğal ormanları korumak amacıyla başarılı olmuş ülkeleri takiben bir proje başlattı. Ağustos 2003'te temeli atılan "Endüstriyel Orman Plantasyonu" projesi, "odun ihtiyacını karşılamak için ağacın tarımını yapma" fikrine dayanıyor.

TEMA Vakfı Başkanı Nihat Gökyiğit, "Odun ihtiyacının artması ormanlarımızın canına okuyor" derken, 12-13 senedir doğal ormanları nasıl koruyacaklarına çare aradıklarını söylüyor. Yıl sonu kurulacak şirketin bu soruna çare olacağı umuluyor. Türkiye'nin dört bir yanında seçilen sahalara, hızla yetişen türlerden kızılçam, sahil çamı ve kızılğaç gibi ağaçlar dikilecek ve belirli aralıklarla kesilecek. Proje sayesinde, uzun vadeli yatırımları tercih eden sigorta şirketleri, gayri-menkuller yerine "ağaç tarımı hisselerine" talip olacak. Ormanlarının yüzde 93'ü doğal, yani insanlar tarafından oluşturulmamış durumdaki ülkemiz için projenin önemi büyük. Zira, asırlık zamanlarda yetişen doğal ormanlar, kendi kendini yenileyebilme özelliğine sahip ve geleceğin ilaçlarının yapımında kaynak olma özelliğini taşıyor.

Büyük meydan muharebesi

Endüstriyel Orman Plantasyonu projesi, Çevre ve Orman Bakanlığı ile akademisyenlerin eşliğinde yapılan bir çalışma. TEMA Başkanı Nihat Gökyiğit projeyi, "Büyük meydan muharebesi dediğimiz çalışmalardan biri" diye tanımlıyor. Çok geniş bir ekim alanına yayılacak ağaçlar sayesinde kaçak ormancılarla da mücadele edilebilecek. Çünkü özel yetiştirilen fideler, doğal ormandan kaçırılanın önünü kesecek. Böylece haksız rekabet önlenecek. Projeye göre, ağaçlar fide halinde özel bir teknikle dikilecek. Bir yaşına gelince araları alınacak. Daha sonra ağaçlar tamamen büyütülecek. Kesilince yerlerine yeni ağaçlar dikilecek. Bu, büyümesi yavaşlayan ağacı alarak yerine yeni fidanlar büyütmenin tekniği. Gökyiğit, "Aile bazında kavakçılık bile bugün fayda sağlamaktadır. Odunu almaya mecbursak, ağacın tarımını da yapmaya mecburuz" diye konuşuyor.

Bugünlerde ağaçların kısa sürede yetişmesine yönelik teknikler araştırıyor. Konuyla ilgili dünyanın değişik ülkelerinden gelen uzmanlar kapsamlı proje hazırlıyor. 2003'te yapılan "Türkiye'de Endüstriyel Plantasyonların Kuruluşu" toplantısına Şili, Yeni Zelanda, Finlandiya, İtalya, Almanya gibi ülkelerin yanında Dünya Tarım Teşkilatı da katıldı. Bu süreçte, kullanılan ağaç türleri, teşvikler ve korunma sigortası araştırıldı. Nihat Gökyiğit, emekli orman mühendislerine arazi tespit görevini verdi. 11 ay hazırlık sonrası, kurulacak şirkete 10-11 firma ilgi göstermiş. Yıl sonu, Akdeniz ve Güney Ege'de kızılçam, Kuzey Ege, Marmara ve Doğu Karadeniz'de ise sahil çamı yetiştirilmeye başlanacak. Türkiye'de de turizme yapılan teşvikler gibi yardımlarla projenin hızlandırılması isteniyor. 25 yılda 10 milyar meşe tohumunu toprakla buluşturacak olan TEMA, kırsal kalkınma, mikro havzalarda erozyonla mücadele ve biyolojik zenginliği koruma amaçlı işler yürütüyor. Teraslama ve orman plantasyonu ise geleceğin hayati projelerinden. Aşırı yağışların sebebini ekosistemlerin alabora olması şeklinde yorumlayan TEMA, yeşil örtünün tahribini başlıca sebep gösteriyor.

Mopak, endüstriyel okalıptüs ormanını kuracak

Bugüne kadar selüloz için sadece kamu kurumu olan SEKA ağaç kesiyordu. SEKA'nın özelleştirilmesiyle İzmit ve Akdeniz'de iki fabrika kaldı. Diğer kağıt üreticileri ise üretimde hammadde olarak atık kağıt, yıllık bitkiler veya yurtdışından ithal edilen selülozu kullanıyor. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Öznur Özden, doğal ormanlardan ağaç kesimi tehdidinin alınan bütün tedbirlere rağmen her zaman var olduğunu söylüyor. SEKA'nın özelleşme süreciyle kesimde artış yaşanmayacağını belirten Özden, daha önce iç piyasadan selüloz alan fabrikaların artık kendi ormanlarını oluşturmaya yöneldiğini de ekliyor.

Fakat bunların çoğu henüz resmileşmemiş oluşumlar. Örneğin Mopak Firması, bugünlerde Güney Amerika'dan getirttiği okalıptüs ağacını Dalaman'da kağıt yapımında kullanıyor. TEMA'nın projesine bağlı olarak, Muğla, Aydın veya Söke yöresinde bir "edüstriyel okalıptüs ormanı" oluşturacaklar. 10 bin kişiye istihdam sağlayacak projeye, her yıl 22 milyon dolar katma değer sağlanması hedefleniyor. Mopak'tan Orman Mühendisi Ergun Özcan, "Bütün dünyada kağıt fabrikaları okalıptüsün Grandis türünü kullanıyor. Bizde kağıt sektörü Mersin'de yeni yeni oluşturulmaya çalışılıyor. Grandisin yaygınlaştırılması devlet politikası haline gelmeli" diyor. Özcan'a göre, SEKA, teknolojisini yenileyemediği için, Dalaman'a dikilen okalıptüs Camaldulensis türünden verim alamamış. Özcan, bugüne kadar tür seçiminde de yanlışlıklar yapıldığını ekliyor. Okalıptüs ormanı için, sözleşmeli üreticilere cüzi fiyata fidan alım imkanı verilecek.

Kağıt sektörünün önde gelen firmalarından "Toprak" ise, kaliteli olduğu için yurtdışından yüksek fiyata selüloz aldıklarını ve temizlik kağıtlarında yüzde yüz selülozu kullandıklarını söylüyor. Satış Müdürü Gürsel Gegeç, Türkiye'de Karadeniz'de ağaç tarımı yapılarak kaliteli selüloz elde edilebileceğini; fakat ne özel kuruluşların ne de devletin bunu tercih ettiğini söylüyor. ABD, Kanada ve İskandinav ülkeleri en kaliteli selüloz üreten ülkeler. Gegeç, Türkiye'nin selüloz üretiminin Rusya'ya yakın olabileceğini fakat bu potansiyelin değerlendirilmediğini dile getiriyor.

Geri dönüşüm yeterli seviyede değil

Bugün birçok ülke, doğal kaynaklarını korumak için harekete geçmiş durumda. Özellikle ABD'de kereste ticareti yapan büyük firmalar, doğal ormanlardan kesilen ağaçla ticareti önlemek için tedbir alıyor. Şili ve Yeni Zelanda'daki endüstriyel orman plantasyonları ise dünyadaki başarılı örneklerden. Şili'nin bir yılda ihraç ettiği kereste, 2 milyar dolara ulaşarak ormanlar üzerindeki baskının kalkmasına yol açmış bulunuyor.

Kuşkusuz, atık kağıtların dönüştürülmesi de koruma yöntemlerinden biri. Türkiye'de bu yolla en azından kağıt karton sektöründe israfın önüne geçildi. Ama, tam anlamıyla bir geri dönüşüm sağlanmış değil. Bunda, toplama sistemindeki noksanlıkların etkisi var. Hâlâ ayrıştırılması gereken çöp kültürüne uzağız. Avrupa ülkelerinin çoğunda, mahalle aralarına kadar giren, cam, kağıt ambalajları tasnif ederek toplayan gelişmiş bir sistem mevcut.

Dönkasan firmasının verilerine göre 1996 yılında atık kağıt tüketimi 638 bin ton iken, 2000 yılında 1 milyon 50 bin tona yükselmiş. 2000 yılında ise yüzde 36'lık bir geri dönüş sağlanmış.

Kağıt ve kartonun tamamının dönüştürülemediği düşünülürse, yüzde 65'lik dönüş en yüksek verim kabul ediliyor. Yine 1999 verilerine göre, AB ülkeleri içerisinde, Avusturya yüzde 79.6, Hollanda yüzde 78, İsveç yüzde 62 ile en yüksek geri dönüşüm oranına sahip ülkeler. Kağıt karton üretiminde Türkiye dünya sıralamasında 28., selüloz üretiminde 32. sırada yer alıyor. Sektör halen büyümeye açık gözükse de ithalat kanadı ağır basan bir ülke konumundayız. Atık kağıt kullanımı, su ve kimyevi maddelerin daha az tüketilmesinin yanında enerji tasarrufu sağlıyor. Yani, hava kirliliğini yüzde 74, su kirliliğini yüzde 34 oranında önüyor. Atık yerine odun kullanmak ise, iki kat fazla enerji ve 3 kat daha fazla su gerektiriyor. Fakat sadece kağıt üretimi açısından bakıldığında bile, hamurlaştırılmış atıkların her yeni kullanımında kağıt kalitesi düşüyor.

40 BİN DEKAR 'ORMAN TARLASI'

Çevre ve Orman Bakanlığı, özel ağaçlandırma çalışmaları kapsamında 1987 yılından bu yana 1249 proje kapsamında yaklaşık 40 bin dekar alanda ağaçlandırma çalışmaları yapıyor. Bakanlık aynı zamanda orman köylüsünün gelir elde edebilmesi için ceviz, antep fıstığı, kestane gibi ağaçları da bu kapsamda yetiştiriliyor. Öte yandan ülkemizde her yıl yasal olmayan yollardan 10-12 milyon metreküp ağaç kesiliyor. Ayrıca her yıl bir kişinin tükettiği kağıt vb. orman ürünü ortalama 7 ağaç ediyor.

Kaynak: Aksiyon; sayı 510 / Şule Altundağ